

## АДМІНІСТРАТИВНЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ, ФІНАНСОВЕ ТА ПОДАТКОВЕ ПРАВО

УДК 342.9

DOI: 10.36550/2522-9230-2023-15-42-46

**Джафарова Олена В'ячеславівна,**  
доктор юридичних наук, професор,  
завідувач кафедри поліцейської діяльності  
та публічного адміністрування факультету № 3  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
e-mail: olenadzhafarova@gmail.com  
<https://orcid.org/0000-0003-4201-0218>

**Шатрава Сергій Олександрович,**  
доктор юридичних наук, професор,  
завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем  
досудового розслідування  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
e-mail: sergshatrava@gmail.com  
<https://orcid.org/0000-0002-7072-961X>

**Лещенко Дмитро Олександрович,**  
ад'юнкт відділу організації освітньо-наукової підготовки  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
e-mail: sigmadl@ukr.net  
<https://orcid.org/0009-0008-8669-3739>

### АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА СЛУЖБОЮ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

В даній статті розглянуто важливий аспект діяльності Служби безпеки України щодо гарантування прав та свобод громадян, детально проаналізовано організаційну структуру та функції Служби безпеки України у цьому контексті, висвітлюються конкретні аспекти адміністративного та правового регулювання її діяльності. Особлива увага приділяється адміністративно-правовому забезпеченню захисту прав і свобод громадян працівниками Служби безпеки України, що базується на законодавчих нормах та процедурах, спрямованих на забезпечення взаємодії служби з громадянами та дотримання принципів правової держави. Основні елементи адміністративно-правового забезпечення включають: 1) наявність уповноваженого з прав людини в Україні, до якого можуть звернутися за захистом своїх прав і свобод громадяни із скаргами на можливі порушення працівників Служби безпеки України; 2) освітні та навчальні програми, метою яких є забезпечення персоналу спецслужби знаннями та розумінням норм прав людини, процедур взаємодії з громадянами для їх сумлінного дотримання в ході службової діяльності; 3) засоби масової інформації, що виконують інформування громадськості про діяльність спецслужби та дотримання нею засад захисту прав і свобод людини; 4) механізми нагляду та парламентського контролю, що дозволяють висвітлювати питання діяльності Служби безпеки України на рівні законодавчої влади; 5) співпраця та обмін досвідом з міжнародними організаціями, взаємодія з іншими країнами та міжнародними структурами для обміну здобутими результатами та узгодження найкращих практик у сфері прав людини. Ці елементи складають комплексний адміністративно-правовий механізм, який має забезпечити дотримання прав і свобод громадян при взаємодії з Служби безпеки України. Важливо, щоб цей механізм діяв на основі високих стандартів правової держави та породжував баланс між потребами безпеки і правами людини.

**Ключові слова:** Служба безпеки України, сектор безпеки і оборони України, національна безпека, адміністративно-правове забезпечення, адміністративно-правовий примус, органи публічної адміністрації, права і свободи людини та громадянина, правові механізми захисту прав людини, правоохоронна діяльність.

**Dzhafarova O., Shatrava S., Leshchenko D. ADMINISTRATIVE AND LEGAL PROVISION OF HUMAN AND CITIZEN RIGHTS AND FREEDOMS BY THE SECURITY SERVICE OF UKRAINE: TODAY'S ISSUES**

This article examines an important aspect of the activity of the Security Service of Ukraine in guaranteeing the rights

and freedoms of citizens, analyzes in detail the organizational structure and functions of the Security Service of Ukraine in this context, highlights specific aspects of administrative and legal regulation of its activities. Special attention is paid to the administrative and legal provision of protection of the rights and freedoms of citizens by the employees of the Security Service of Ukraine, which is based on legislative norms and procedures aimed at ensuring the interaction of the service with citizens and compliance with the principles of the rule of law. The main elements of administrative and legal support include: 1) the presence of a human rights commissioner in Ukraine, to whom citizens with complaints about possible violations by employees of the Security Service of Ukraine can turn for protection of their rights and freedoms; 2) educational and training programs, the purpose of which is to provide the personnel of the special service with knowledge and understanding of human rights norms, procedures of interaction with citizens for their conscientious observance in the course of official activities; 3) mass media informing the public about the activities of the special service and its observance of the principles of protection of human rights and freedoms; 4) mechanisms of supervision and parliamentary control, which allow to highlight the issues of the activity of the Security Service of Ukraine at the level of the legislative power; 5) cooperation and exchange of experience with international organizations, interaction with other countries and international structures to share the results achieved and coordinate best practices in the field of human rights. These elements make up a complex administrative and legal mechanism, which should ensure compliance with the rights and freedoms of citizens when interacting with the Security Service of Ukraine. It is important that this mechanism operates on the basis of high standards of the rule of law and creates a balance between security needs and human rights.

**Key words:** Security Service of Ukraine, security and defense sector of Ukraine, national security, administrative and legal support, administrative and legal coercion, public administration bodies, human and citizen rights and freedoms, legal mechanisms for the protection of human rights, law enforcement activities.

**Постановка проблеми.** Україна, є суверенною та демократичною державою, що захищає права та свободи своїх громадян. В контексті сучасних викликів та змін виникає питання адміністративно-правового забезпечення Службою безпеки України основних прав та свобод людини і громадянина, оскільки діяльність останньої в основному направлена на забезпечення нейтралізації впливу зовнішніх посягань на життєдіяльність в країні. В той же час, проблемні питання щодо порушення певних прав та свобод людини й громадянина можуть виникати у зв'язку з розширенням повноважень Служби безпеки України, високим ступенем конфіденційності її діяльності, відсутністю чіткого регулювання та механізмів контролю за її діями, а також недостатньою узгодженістю з міжнародними стандартами щодо прав людини. Основною проблемою, яку необхідно ретельно розглянути є збалансованість між заходами безпеки і збереженням основних прав та свобод громадян, яка набуває особливої ваги в умовах воєнного стану. Задля вдосконалення адміністративно-правового забезпечення прав і свобод громадян у контексті діяльності Служби безпеки України необхідно провести глибокий аналіз і визначити оптимальні шляхи збалансування між заходами безпеки та важливістю гарантування основних прав і свобод людини й громадянина в умовах трансформації суспільства, глобалізації викликів та надання відсічі збройній агресії росії.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** На даний момент існує значний обсяг наукових робіт, присвячених діяльності Служби безпеки України та її впливу на права і свободи громадян. Проте, комплексний погляд на адміністративно-правове забезпечення цих прав і свобод в контексті сучасних викликів все ще потребує детального дослідження. Проблему формулювали і описували визначні науковці. Так, О.В. Геселев в своїй науковій праці проаналізував законодавче забезпечення конституційних прав і свобод людини під час досудового розслідування злочинів підслідних СБУ в умовах воєнного стану [1]. В.Б. Барчук досліджував особливості поглиблення співпраці уповноваженого ВРУ з прав людини з СБУ, як складової демократичного цивільного контролю [2]. В.В. Денисенко з'ясував гарантії прав людини під час розслідування злочинів підслідних СБУ [3]. Л.В. Кравченко розкрив в своїй роботі тему забезпечення прав і свобод людини під час спостереження за особою в умовах правового режиму воєнного стану [4]. В.Г. Пилипчук дослідив пріоритетні напрямки діяльності СБУ щодо захисту прав та безпеки людини в умовах війни [5]. Окремі напрямки діяльності Служби безпеки України представлено в наукових працях вчених, а саме: Колесник В.Т., Блистів Т.І., Луценко Я.В., Мельник Д.С., Метелев О.П., Падалка А.М., Бондарчук В.В. тощо.

**Метою статті** є аналіз основних аспектів адміністративно-правового забезпечення прав і свобод громадян Службою безпеки України, виявлення проблем, з якими ця інституція зіштовхується та напрацювання заходів для ефективного їх вирішення.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Служба Безпеки України відіграє ключову роль у забезпеченні національної безпеки. В процесі її діяльності службовці повинні дотримуватися принципів захисту прав та свобод громадян у відповідності до статті 5 Закону України «Про Службу безпеки України», оскільки остання регламентує, що «діяльність Служби безпеки України здійснюється на основі дотримання прав і свобод людини. Органи і співробітники Служби безпеки України повинні поважати гідність людини і виявляти до неї гуманне ставлення, не допускати розголошення відомостей про її особисте життя. У виняткових випадках з метою припинення та розкриття державних злочинів окремі права та свободи особи можуть бути тимчасово обмежені у порядку і межах, визначених Конституцією та законами України. Неправомірне обмеження законних прав та свобод людини є неприпустимим і тягне за собою відповідальність згідно з законодавством. Орган Служби безпеки України у разі порушення його співробітниками прав чи свобод людини, при виконанні службових обов'язків, повинен вжити заходів, щодо їх поновлення, відшкодування заподіяної моральної і матеріальної шкоди, притягнення винних до

відповідальності. Служба безпеки України на вимогу громадян України у місячний строк зобов'язана дати їм письмові пояснення з приводу обмеження їх прав чи свобод. Такі особи мають право оскаржити в суді неправомірні дії посадових осіб та органів Служби безпеки України» [6]. Згідно норм чинного законодавства Служба безпеки України підлягає законодавчому контролю, так, як існують механізми парламентського нагляду за її діяльністю, згідно зі статтею 31 Закону України «Про Службу безпеки України», та у відповідності до статті 32 вищевказаного закону – президентського контролю. Також стаття 34 вищевказаного закону передбачає прокурорський нагляд за дотриманням законів працівниками даної спеціальної служби, під час здійснення слідства та оперативно-розшукової діяльності, що дозволяє зменшити вірогідність зловживань та захищає права громадян від можливих порушень з боку працівників спецслужби [6].

На нашу думку, даних важелів контролю недостатньо. Було б доцільно поглибити співпрацю Служби безпеки України з уповноваженим з прав людини, створити окрему відповідну гарячу лінію для повідомлень громадян у разі порушення їх конституційних прав працівниками спецслужб, або правоохоронцями того чи іншого правоохоронного органу, що пришвидшило б реакцію на події компетентного органу і надало б можливість проведення невідкладної перевірки по таким зверненням, задля встановлення істини в кожній окремій ситуації. Оскільки закони та правові норми визначають рамки діяльності даної спецслужби, то гарантії, які надаються громадянам, включають право на оскарження, недоторканність особистого життя, на захист у суді, та інші. Служба безпеки України зобов'язана дотримуватися прозорих процедур щодо збору, зберігання та обробки інформації. Це має захищати конфіденційність та особисту інтимність громадян. Також дана спецслужба співпрацює з різними правозахисними організаціями для забезпечення нагляду за її діяльністю та реагування на можливі порушення прав громадян, що є додатковим превентивним заходом проти зловживань. До того, ж працівники Служби безпеки України регулярно проходять навчання спрямовані на дотримання прав людини, щоб забезпечити їхнє розуміння міжнародних стандартів діяльності під час виконання службових обов'язків. Водночас керівництво Служби безпеки України наголошує особовому складу на безальтернативності дотримання норм чинного законодавства в ході службової діяльності, розслідуючи порушення згідно з процесуальними нормами закону та правової системи. Задля забезпечення відповідності своєї діяльності міжнародним стандартам Служба безпеки України співпрацює з різними міжнародними організаціями, такими, як Організація Об'єднаних Націй (ООН). На нашу думку даний вид співпраці потрібно поглиблювати, наскільки це можливо, шляхом залучення працівників ООН до проведення занять зі співробітниками Служби безпеки України, а також проходження відповідних стажувань працівниками Служби безпеки України в спецслужбах розвинених країн світу задля запозичення і впровадження позитивного досвіду в українські спецслужби.

Важливо зауважити, що баланс між безпекою та правами людини завжди є складним завданням, і він вимагає уважного врахування і обережного підходу. У цьому контексті дотримання принципів правової держави та системного контролю є ключовими факторами у роботі Служби безпеки України.

Важливим елементом охорони прав та свобод людини в діяльності Служби безпеки України є робота ситуаційного центру забезпечення кібербезпеки, що є технічним комплексом, подібним до ситуаційного центру МВС України, який координує діяльність об'єктів підпорядкування МВС України таких, як Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна служба з надзвичайних ситуацій України, Державна прикордонна служба, а також є важливою складовою мережі ситуаційних центрів країни і взаємодіє з головним і урядовим ситуаційними центрами. За напрямом діяльності центр забезпечення кібербезпеки здійснює протидію кіберрозвідкам іноземних держав, займається боротьбою з кібертероризмом і кібершпигунством, здійснює контррозвідувальні та оперативно-розшукові заходи, протидіє спробам розхитати ситуацію в країні через різноманітні інформаційні «вкиди», що особливо важливо в умовах воєнного стану і чим він безпосередньо забезпечує охорону прав та свобод громадян від сторонніх неправомірних посягань [7].

Аналіз існуючих проблем у забезпеченні прав і свобод громадян Службою безпеки України дозволяє виділити недостатню прозорість та інформаційну відкритість, що на практиці виглядає як брак інформації щодо діяльності Служби безпеки України, що спричиняє недовіру громадськості та ускладнює моніторинг захисту прав і свобод. Також вже давно назріла потреба в реформах та модернізації даної спецслужби, шляхом запозичення міжнародних стандартів діяльності державних органів подібного типу, так як застарілі структури та процеси, які не відповідають сучасним стандартам та вимогам правової держави, обмежують ефективність та прозорість роботи Служби безпеки України, сприяють можливим порушенням прав громадян. Значна частина підрозділів Служби безпеки України виконує правоохоронні функції, пов'язані із боротьбою з корупцією, організованою злочинністю, контрабандою, продажем наркотиків, економічними злочинами. Зазначені повноваження фактично дублюють функції інших правоохоронних органів. Цього дуалізму треба позбавлятися, тобто позбавити Служби безпеки України повноважень щодо дізнання, слідства та інших правоохоронних функцій у вказаних вище сферах. Для цього необхідно внести зміни до Кримінального процесуального кодексу України, Закону «Про Службу безпеки України [6]», Закону «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України [8]», Закону «Про запобігання корупції [9]» та інших [10].

Ще одним фактором, на який слід звернути увагу, є роль парламенту та інших незалежних органів у контролі за діяльністю Служби безпеки України. На нашу думку, він не є достатнім. Це збільшує ризик можливих зловживань та порушень прав людей, не стимулює внутрішню реформу. Контроль має бути посилений шляхом поглиблення взаємодії керівництва даної спецслужби з уповноваженими представниками Верховної Ради України, а здійснення оцінювання діяльності Служби безпеки України мусить спиратися на регулярні соціологічні опитування, котрі на нашу думку потрібно проводити, хоча б раз на рік.

Невідповідність окремих заходів СБУ міжнародним стандартам прав людини може породжувати конфлікти із міжнародним співтовариством, погіршувати імідж країни. Наприклад використання спеціальних заходів і санкцій без чіткого юридичного обґрунтування та контролю може призводити до порушень прав та свобод громадян, особливо при відсутності ефективного правового захисту, наприклад проведення негласних розшукових заходів без ухвали суду, тощо.

Вважаємо, що рівень участі громадян у контролі за діяльністю Служби безпеки України є фактором, який потрібно підвищувати шляхом створення відповідних наглядових органів за участі громадських осіб у відповідності до статті 10 «Громадський нагляд» Закону України «Про національну безпеку України» [11]. Такий важіль запобігання та протидії зловживанням дасть можливість виявлення, викоринення чи коригування можливих неправомірних дій співробітників спецслужби.

**Висновки.** Адміністративно-правове забезпечення захисту прав і свобод громадян працівниками Служби безпеки України базується на законодавчих нормах та процедурах, спрямованих на забезпечення взаємодії служби з громадянами та дотримання принципів правової держави. Основні елементи адміністративно-правового забезпечення включають: 1) наявність уповноваженого з прав людини в Україні, до якого можуть звернутися за захистом своїх прав і свобод громадяни із скаргами на можливі порушення працівників Служби безпеки України; 2) освітні та навчальні програми, метою яких є забезпечення персоналу спецслужби знаннями та розумінням норм прав людини, процедур взаємодії з громадянами для їх сумлінного дотримання в ході службової діяльності; 3) засоби масової інформації, що виконують інформування громадськості про діяльність спецслужби та дотримання нею засад захисту прав і свобод людини; 4) механізми нагляду та парламентського контролю, що дозволяють висвітлювати питання діяльності Служби безпеки України на рівні законодавчої влади; 5) співпраця та обмін досвідом з міжнародними організаціями, взаємодія з іншими країнами та міжнародними структурами для обміну здобутими результатами та узгодження найкращих практик у сфері прав людини. Ці елементи складають комплексний адміністративно-правовий механізм, який має забезпечити дотримання прав і свобод громадян при взаємодії з Служби безпеки України. Важливо, щоб цей механізм діяв на основі високих стандартів правової держави та породжував баланс між потребами безпеки і правами людини.

Не дивлячись на всі існуючі проблеми, згідно нашої точки зору, Служба безпеки України показала себе гідно та професійно в умовах надання відсічі збройній агресії росії, регулярно затримуючи коригувальників ворожого вогню, осіб, що сприяли терактам та диверсіям, брали участь в незаконному обігу зброї. Своєю ефективною роботою співробітники даної спецслужби запобігли багатьом негативним подіям, і з великою вірогідністю врятували життя багатьом українцям.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Геселев О.В. Законодавче забезпечення конституційних прав і свобод людини під час досудового розслідування злочинів підслідних Службі безпеки України в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми забезпечення прав і свобод людини в діяльності Служби безпеки України* : матер. круглого столу (м. Київ, 5 жовтня 2022 р.). Київ : Національна академія Служби безпеки України, 2022. С. 14-18.

2. Барчук В.Б. Співпраця уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з СБ України, як складова демократичного цивільного контролю. *Актуальні проблеми забезпечення прав і свобод людини в діяльності Служби безпеки України* : матер. круглого столу (м. Київ, 5 жовтня 2022 р.). Київ : Національна академія Служби безпеки України, 2022. С. 7-11.

3. Денисенко В.В. Гарантії прав людини під час розслідування злочинів віднесених до підслідності слідчих Служби безпеки України. *Актуальні проблеми забезпечення прав і свобод людини в діяльності Служби безпеки України* : матер. круглого столу (м. Київ, 5 жовтня 2022 р.). Київ : Національна академія Служби безпеки України, 2022. С. 26-31.

4. Кравченко Л.В. Забезпечення прав і свобод людини під час спостереження за особою в умовах правового режиму воєнного стану. *Актуальні проблеми забезпечення прав і свобод людини в діяльності Служби безпеки України* : матер. круглого столу (м. Київ, 5 жовтня 2022 р.). Київ : Національна академія Служби безпеки України, 2022. С. 67-70.

5. Пилипчук В.Г. Пріоритетні напрямки діяльності СБ України, щодо захисту прав та безпеки людей в умовах війни та повоєнного відновлення України. *Актуальні проблеми забезпечення прав і свобод людини в діяльності Служби безпеки України* : матер. круглого столу (м. Київ, 5 жовтня 2022 р.). Київ : Національна академія Служби безпеки України, 2022. С. 101-109.

6. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.

7. Сайт Служби безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/sytuatsiinyi-tsent-zabezpechennia>

kiberbezpeky.

8. Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України: Закон України від 20.10.2005 № 3014-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3014-15#Text>.

9. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

10. Захаров Є. Права людини: стаття. URL: <https://www.helsinki.org.ua/sluzhba-bezpeky-ukrajiny-ta-prava-lyudyny-e-zaharov/>.

11. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2469-19#Text>.

#### REFERENCES:

1. Heselev, O.V. (2022). Zakonodavche zabezpechennya konstytutsiynykh prav i svobod lyudyny pid chas dosudovoho rozsliduvannya zlochniv pidslidnykh Sluzhbi bezpeky Ukrainy v umovakh voyennoho stanu [Legislative provision of constitutional human rights and freedoms during the pre-trial investigation of crimes of suspects of the Security Service of Ukraine under martial law]. *Aktual'ni problemy zabezpechennya prav i svobod lyudyny v diyal'nosti Sluzhby bezpeky Ukrainy : mater. kruhloho stolu* (m. Kyiv, 5 zhovtnya 2022 r.). Kyiv : Natsional'na akademiya Sluzhby bezpeky Ukrainy, S. 14-18.

2. Barchuk, V.B. (2022). Spivpratsya upovnovazhenoho Verkhovnoyi Rady Ukrainy z prav lyudyny z SB Ukrainy, yak skladova demokratychnoho tsyvil'noho kontrolyu [Cooperation of the Human Rights Commissioner of the Verkhovna Rada of Ukraine with the Security Council of Ukraine as a component of democratic civil control]. *Aktual'ni problemy zabezpechennya prav i svobod lyudyny v diyal'nosti Sluzhby bezpeky Ukrainy : mater. kruhloho stolu* (m. Kyiv, 5 zhovtnya 2022 r.). Kyiv : Natsional'na akademiya Sluzhby bezpeky Ukrainy, S. 7-11.

3. Denysenko, V.V. (2022). Harantiyi prav lyudyny pid chas rozsliduvannya zlochniv vidnesenykh do pidslidnosti slidchykh Sluzhby bezpeky Ukrainy [Guarantees of human rights during the investigation of crimes assigned to the investigators of the Security Service of Ukraine]. *Aktual'ni problemy zabezpechennya prav i svobod lyudyny v diyal'nosti Sluzhby bezpeky Ukrainy : mater. kruhloho stolu* (m. Kyiv, 5 zhovtnya 2022 r.). Kyiv : Natsional'na akademiya Sluzhby bezpeky Ukrainy, S. 26-31.

4. Kravchenko, L.V. (2022). Zabezpechennya prav i svobod lyudyny pid chas sposterezhennya za osoboyu v umovakh pravovoho rezhymu voyennoho stanu [Ensuring human rights and freedoms during surveillance of a person in the conditions of the legal regime of martial law]. *Aktual'ni problemy zabezpechennya prav i svobod lyudyny v diyal'nosti Sluzhby bezpeky Ukrainy : mater. kruhloho stolu* (m. Kyiv, 5 zhovtnya 2022 r.). Kyiv : Natsional'na akademiya Sluzhby bezpeky Ukrainy, S. 67-70.

5. Pylypchuk, V.H. (2022). Prioritetni napryamky diyal'nosti SB Ukrainy, shchodo zakhystu prav ta bezpeky lyudey v umovakh viyny ta povoyennoho vidnovlennya Ukrainy [Priority areas of activity of the Security Service of Ukraine, regarding the protection of people's rights and security in the conditions of war and post-war reconstruction of Ukraine]. *Aktual'ni problemy zabezpechennya prav i svobod lyudyny v diyal'nosti Sluzhby bezpeky Ukrainy : mater. kruhloho stolu* (m. Kyiv, 5 zhovtnya 2022 r.). Kyiv : Natsional'na akademiya Sluzhby bezpeky Ukrainy, S. 101-109.

6. Pro Sluzhbu bezpeky Ukrainy (1992, March 25). [About the Security Service of Ukraine]: Zakon Ukrainy № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.

7. Sayt Sluzhby bezpeky Ukrainy [Website of the Security Service of Ukraine]. URL: <https://ssu.gov.ua/sytuatsiyni-tsentri-zabezpechennia-kiberbezpeky>.

8. Pro zahal'nu strukturu i chysel'nist' Sluzhby bezpeky Ukrainy (2005, October 20). [On the general structure and number of the Security Service of Ukraine]: Zakon Ukrainy № 3014-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3014-15#Text>.

9. Pro zapobihannya koruptsiyi (2014, October 14). [On prevention of corruption]: Zakon Ukrainy № 1700-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

10. Zakharov Ye. Prava lyudyny [Human rights]: stattya. URL: <https://www.helsinki.org.ua/sluzhba-bezpeky-ukrajiny-ta-prava-lyudyny-e-zaharov/>.

11. Pro natsional'nu bezpeku Ukrainy (2018, June 218) [On the national security of Ukraine]: Zakon Ukrainy № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2469-19#Text>.

Стаття надійшла до редакції: 25.10.2023